

La mirada dels/les altres: Maria-Antònia Salvà entre la tradició i la modernitat

ISABEL GRAÑA *Universitat Autònoma de Barcelona*

RESUM: Maria-Antònia Salvà és l'escriptora referent per a moltes de les escriptores catalanes del segle XX, per tant, és en certa manera iniciadora d'una tradició per la seva inscripció incondicional en les files de la literatura catalana. Però la seva condició de dona en un món literari eminentment masculí l'obliga a desenvolupar un curiós sistema de dissimulació per tal de preservar intacta la imatge "d'escriptora tradicional" que vol mantenir, malgrat que en cercles més íntims, i amb el pas dels anys, la seva trajectòria personal la dugui a deseixir-se de la màscara i a alliberar una personalitat literària amb veu pròpia.

PARAULES CLAU: poesia catalana, escriptura femenina, societat mallorquina.

ABSTRACT: Maria-Antònia Salvà is a model for many of the Catalan women writers of the twentieth century and, in a way, the initiator of a tradition through her unreserved adscription to Catalan literature. Yet her being a woman in an all-male literary world forced her to develop a curious form of systematic dissembling in order to preserve the image of a "traditional woman writer" she was so keen to maintain. In spite of that, in more intimate circles and increasingly as the years went by, her personal life-path led her to shed such disguise and liberate a literary personality with a voice of her own.

KEYWORDS: Catalan poetry, women writers, Majorcan society.

Una part important de les escriptores catalanes, i en especial les poetes, reivindiquen des de fa temps la figura de Maria-Antònia Salvà com a referent dins de la pròpia tradició literària, la qual cosa ha propiciat un seguit de periòdics homenatges,¹ articles i poemes, encara que no sempre amb uns resultats encomiables.

NOTA. El present treball és una comunicació presentada al I Congrés Internacional Gènere i Modernitat a la Catalunya Contemporània: escriptores republicanes, celebrat a la UAB els dies 25 i 26 d'octubre de 2007, amb motiu del centenari de Maria Teresa Vernet.

1. El més significatiu, pel seu caràcter unitari i de reivindicació de la figura de Salvà, és, fins al moment, l'organitzat pel Comitè d'Esriptores del Centre Català del PEN Club, a l'Ateneu Barcelonès, el 31 de març de 1995, amb la intervenció de Montserrat Abelló, M. Àngels Anglada, Zoraida Burgos, M. Mercè Marçal, Vinyet Panyella, Marta Pessarrodona, Cèlia Sánchez-Mústic i Olga Xirinacs, entre d'altres.

Així, són interessos diversos els que provoquen que les òptiques amb què les seves successores s'han acostat a Maria-Antònia Salvà ens reportin uns resultats ben diferents i fins oposats. Hi ha qui s'inscriu en la mateixa tradició a la recerca d'una veu poètica anterior que li és propera, a manera de far o guia d'un inici literari: Clementina Arderiu, Maria Verger, Maria Mayol, Roser Mateu, Rosa Leveroni, Maria Àngels Anglada, Marta Pessarrodona i Maria Mercè Marçal en són només un exemple. Tampoc no es pot negar que hi ha un sector d'investigadors que han fet un esforç per aportar a la bibliografia sobre l'autora estudis importants des d'un vessant crític i rigorós, i també per posar a l'abast del públic actual noves edicions de la seva obra, per exemple, les seves traduccions de les *Poesies* (2002), de Giovanni Pascoli, i de l'edició original de *Mireia* (2005), de Frederic Mistral.²

Maria-Antònia Salvà és l'autora de l'Escola Mallorquina sobre la qual existeix una bibliografia més extensa, fins i tot és l'única que disposa d'una col·lecció de petites monografies de dedicació exclusiva, els *Papers de l'Allapassa* –que ja va pel número dotze. Tanmateix, no deixa de ser una paradoxa que una de les constants en la recepció de la vida i de l'obra de Maria-Antònia Salvà siguin els tòpics i els errors que es perpetuen amb els anys.³ Potser caldria aclarir d'una vegada que Salvà no visqué a la possessió familiar de la Llapassa, sinó entre Lluçmajor i Palma fins als cinquanta anys, i preferentment a Lluçmajor des de l'any 1923 aproximadament. Un simple repàs a la nombrosa correspondència que s'ha publicat de l'autora serveix per comprovar que la majoria de les cartes estan escrites des de Palma o des de Lluçmajor, i únicament les cartes escrites entre juny i setembre i les de Setmana Santa, coincidint amb les vacances familiars, són datades a la Llapassa. De manera escadussera també es troben algunes cartes escrites des de Capdellà, Son Hortolà o alguna altra propietat dels Salvà, no en va el seu pare disposà per a l'escriptora el dret d'estatge a totes les possessions familiars i una assignació econòmica que li va permetre viatjar i dur els seus

2. La primavera del 2008, el Consell Insular de Mallorca va celebrar les Jornades d'Estudi Maria Antònia Salvà «Escriure sense context: per a una definició de la primera escriptora moderna», quan només havien passat quatre anys des que el mateix Consell Insular de Mallorca i la UIB havien organitzat un curs a Palma, un cicle de conferències a l'Espai Mallorca de Barcelona i una exposició itinerant, tot sota el títol genèric «El llegat literari de Maria Antònia Salvà». I, encara el 1996, va veure la llum el volum col·lectiu *Lectures de Maria-Antònia Salvà*, a cura de Lluïsa Julià, Barcelona: Departament de Filologia Catalana i Lingüística General de la UIB i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, que pretenia ser una revisió de les lectures que s'havien fet de la figura i l'obra de l'escriptora mallorquina fins al moment.

3. No se'ns hauria d'escapar que la visió esperpèntica amb què Llorenç Villalonga tractà l'Escola Mallorquina des del seu relat *Mort de dama* (1934) és, sorprenentment, molt viva encara, i les darreres crítiques teatrals del recent i excel·lent muntatge dramàtic del Teatre Principal de Palma ens ho recorden, tant o més que l'article de Valentí Puig, «De com Aina Cohen tingué la creu de Sant Jordi», a *El Quaderm de El País*, (25-1-1996, p.8), rèplica indubtable a les reivindicacions de les escriptores catalanes del PEN i a l'edició d'una nova *Antologia Poètica* de Salvà amb tria i pròleg de Joan Triadú, editada per la Magrana el 1996.

comptes personals i els tractes amb impressors i editors fins que, en nom seu, passà a fer-ho el seu gran amic Miquel Ferrà.

Amb el perill de provocar més d'una desil·lusió, és de justícia retornar d'una vegada a Maria-Antònia Salvà la seva condició de senyora burgesa, ciutadana i cultivada. I com a tal, obligada pels rígids convencionalismes socials i de relació que predominaven a l'època en què li correspongué de viure, i que ella procurà de saltar-se sempre que li fou possible, com aquell dia de 1921 en què, sense cap mena d'intermediari però sabedora del seu nom en el món de les lletres, es presentà a casa del doctor Rubió i Lluch, perquè desitjava conèixer l'amic de Mallorca.⁴

La condició d'òrfena de Maria-Antònia Salvà, recorreguda tan sovint –i tan malament–, és una de les claus del desenvolupament de les capacitats intel·lectuals d'una noia de classe benestant que, si hagués estat sota la tutela materna, possiblement s'hauria decantat més cap a altres menesters, però que educada pel seu pare tingué la possibilitat de veure i viure una sèrie d'esdeveniments que van inclinar la seva sensibilitat vers la literatura. Francesc Salvà i Salvà, propietari rural i advocat, envià molt jove. A més de les obligacions pròpies del seu despatx, havia de gestionar les propietats de la família i ocupar-se de tres fills –el primogènit, Gabriel, havia mort de manera prematura–, però encara sabé trobar la manera de donar cabuda a les seves aficions de lletraferit. La de Francesc Salvà i Salvà és la primera mirada que fa compatible en Maria-Antònia Salvà tradició i modernitat. Ell orientà la noia vers la tradició literària pròpia instruint-la en la seva llengua i literatura, compartint les primeres lectures dels patriarques mallorquins, de Jacint Verdaguer i fins de les cartes que ell rebia del jove estudiant de dret a Barcelona, Miquel Costa i Llobera. Decantà la filla vers els llibres conscient de les seves capacitats, permeté el seu trànsit entre els amics a l'hora de les tertúlies i, com explicava anys més tard a Joan Rosselló de Son Forteza la mateixa Salvà a propòsit de la lectura de *Manyoc de fruita mallorquina*, consentí per a la seva filla una educació sense convencionalismes, la qual cosa propicià que Maria-Antònia gaudís al costat dels seus germans majors i companys de jocs, Francesc i Antoni, de corredisses i divertiments impropis d'una nina de la seva condició social.⁵

4. La mateixa Salvà ho explica en els termes següents: «(...) no em calia ja més, perquè en un dels meus viatges a Barcelona em presentàs, com vaig fer, jo mateixa sense intervenció de ningú, a casa del Dr. Rubió. Volia a totes passades conèixer l'amic de Mallorca, i en bona hora fou». M.A. SALVÀ, «Don Antoni Rubió», dins *Entre el record i l'enyorança, proses i memòries*, Palma de Mallorca: Moll, (1981) 2a., p. 126.

5. Salvà envià una carta a Joan Rosselló de Son Forteza després d'haver fruit de la lectura de *Manyoc de fruita mallorquina*, en què explicava a l'autor els motius de la seva total comprensió d'alguns passatges del llibre, que ella atribuïa a la seva educació al costat dels germans majors: «També hi som anada, a caçar tintines dins el sembrat, amb un fanal i una esquella, aplegant força de fang per les soles de les sabates... Tot això no té res d'estrany, si es pren en compte que no he tengut cap germana i si dos germans de poca més edat que jo, que eren els meus companys d'infantesa, amb els quals compartia jocs i divertiments, i això fa que jo pugui assaborir millor en el dia d'avui les delitoses pàgines del seu

Francesc i Antoni Salvà aprengheren del seu pare a respectar i escoltar la germana. El primer, que passà a ser l'hereu a la mort del primogènit Gabriel, l'acollí a casa seva en morir el pare l'agost de 1899. Francesc Salvà i Ripoll era pintor, i són seus els retrats a l'oli que han arribat fins als nostres dies amb la imatge de l'escriptora jove. L'altre germà, Antoni Salvà i Ripoll, seguia les passes del pare: estudià per a advocat, treballà al Crèdit Balear, ocupà el càrrec de president del Círculo Mallorquín i fou també director de la revista *La Nostra Terra*. Tenia una estreta amistat amb la seva germana petita, ja que ambdós havien heretat l'afició lletraferida del pare i els unia, entre altres moltes coses, l'interès per la traducció. Foren còmplices literaris i mantingueren una llarga correspondència fins a la mort d'ell, esdevinguda el 1952. De fet, la longevitat de l'escriptora fa que no solament sobrevisqui gairebé tots els escriptors contemporanis seus, sinó també la majoria de la seva família més directa. Amb tot, a la mort dels germans, Maria-Antònia Salvà continuà vivint a Lluçmajor, estimada i admirada pels seus nebots, i envoltada de la nombrosa descendència dels seus germans.

El nucli familiar dels Salvà contribueix en gran manera a la creació de la imatge que l'escriptora volgué projectar d'ella mateixa, que sovint està molt relacionada amb el prisma del qui observa. Segons com sigui l'interlocutor o interlocutora, Salvà afina més o menys la seva capacitat de camuflatge. L'agudesa de Maria-Aurèlia Capmany sabé copsar a la perfecció aquesta qualitat de Salvà, per a després glossar-la amb un títol tan suggeridor com *Maria Antònia Salvà o l'art de dissimular la saviesa*.⁶ Efectivament, Salvà esdevé una autèntica mestra en l'art de la dissimulació, i ho demostra especialment amb alguns dels seus companys d'escola literària,⁷ sobretot amb els més joves, com el crític Joan Pons i Marquès i el poeta, dramaturg i traductor Guillem Colom. Tots dos sotmetien sovint els seus poemes i traduccions al criteri de Salvà, i ella els responia sense gaires concessions. En la majoria dels casos, abans i després d'haver-los exposat àmpliament els errors de versificació, la poca elegància d'una variant de lèxic, una rima errònia o faltes d'ortografia, sempre hi afegia la seva retòrica de la modèstia excessiva, disculpes i més disculpes, la *cançoneta del desmenjament*, com l'anomenava Miquel Ferrà. Una carta adreçada a Guillem Colom il·lustra a bastament aquesta actitud:

llibre.» M.A. SALVÀ, *Entre el record i l'enyorança, proses i memòries*, Palma de Mallorca: Moll, (1981) 2a., p. 108.

6. M.A. CAPMANY, «Maria Antònia Salvà o l'art de dissimular la saviesa», dins *Maria A. Salvà, 25 anys després. Estudis i comentaris*, Lluçmajor (1983), p. 59-60.

7. Quant a la inclusió de Maria-Antònia Salvà en el grup de poetes de l'Escola Mallorquina, vegeu Isabel Graña, «Maria-Antònia Salvà: coordenades històriques d'una opció estètica», *Randa*, núm. 55 (2005), p.89-104 i *Els poetes de l'Escola Mallorquina i l'Associació per la Cultura de Mallorca*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007. Igualment fonamentals per a entendre aquesta relació són l'*Epistolari de Miquel Ferrà a Maria Antònia Salvà*, Palma de Mallorca: Moll, 1998, i l'*Epistolari de Maria Antònia Salvà a Miquel Ferrà*, Palma de Mallorca: Moll, 2006, ambdós a cura de Miquel Gayà.

Amic Colom: Aquí li retorn la seva bella traducció de Nerto que V. Volgué sotmetre al meu pobre parer. Com veurà, li he fet algunes indicacions, les que bé m'han semblat, i que no ha de seguir si no li acomoden, que per això les he posades amb llapiç al text mateix, perquè li sien fàcils d'esborrar.

Trob que abans de llançar al públic una obra tan important, l'ha de revisar V. mateix una mica escrupulosament sota el punt de vista de la forma (rimes inadequades, cadències de vers, etc. Etc.). A. V. se li pot, se li deu exigir tot això. "Nobleza obliga". Recordi que als escriptors mallorquins se'ls sol fer mèrit d'una certa perfecció de forma i no cal que nosaltres desmentiguem la tradició. I menys avui en dia, en què tan refinats resulten per aquest caire els poetes catalans. Basta fixar-se en la versificació d'En Carner i d'En López-Picó.

També trob que li caldria evitar tant com pugui els provençalismes, particularment aquells que en la nostra llengua tenen un significat distint, i que per ésser tan corrent, és el primer que ha d'acudir a la ment dels nostres lectors: cortina, anca, etc. etc. Un excessiu literalisme en les traduccions en vers, lluny de favorir arriba a perjudicar la fidelitat al original. En aquestes traduccions mai s'arrepentirà d'haver suspesat i retocat, i corregit. Pensi que no fa obra per un dia, sinó per llarg temps, i val pena de posar-hi els cinc sentits i les tres potències.

Aquest és el meu parer, que li he volgut dir amb tota sinceritat, a més de donar-li l'enhorabona per la deliciosa interpretació del text provençal, que en certs endrets pot ser supera, la traducció de V.

I ara perdoni'm tantes doctories, que no són més que advertiments plens de bona voluntat, per mitjà dels quals, amb una mica d'esforç pot ser pugui trobar aviat una solució definitiva als dubtes que li senyal.⁸

La de Salvà és una actitud pròpia de qui sap que pot ferir l'orgull del seu interlocutor i, en aquest cas, no està exempta de la seva condició de dona que està aconsellant un home, per més que es pretengui col·lega de professió. Al seu torn, Colom respon la lletra de Salvà per notificar-li que ha rebut el seu original, agraint-li les correccions i fent-li saber que: «he començat mos retocs conforme a les bones indicacions de Vtè. netejant en tot el matí el pròleg. I cal dir, que hi he trobat encara una sèrie d'importants incorreccions més, que l'indulgència bondadosa de Vtè. em perdonava. Com és cert que de llima no n'hi ha mai prou!

8. Carta de Maria-Antònia Salvà a Guillem Colom datada a Lluçmajor el 10 de gener de 1928. Conservada a l'Arxiu personal de MAS.

Grans mercès, bona amiga, per la seva sol·licitud, tan generosa com encertada, i que Déu li pagui!»⁹

És evident que Colom, com la majoria dels seus companys d'escola literària, sentia una gran admiració per l'obra de Salvà, tant pel que fa a la poesia original com a les traduccions, per això li dedicà el seu primer llibre, *Àguiles* (1918), i la influència de Salvà es fa palesa en l'obra del solleric. Però aquesta admiració potser no era del tot corresposta. Salvà saluda de manera benèvola l'aparició del nou poeta l'any 1918, i en anys posteriors dóna mostres del seu interès per l'obra dramàtica de Colom, tal vegada perquè era un gènere que ella no s'atreví mai a conrear, però també tenim mostres sobrades que no volgué mai que les seves traduccions de Mistral es publicuessin conjuntament amb les de Colom en una edició completa de l'obra de l'escriptor provençal. Després de les repetides insistències de Colom i de les reiterades negatives de Salvà amb l'excusa que les seves traduccions de *Les illes d'or* no estaven completes, les anirà enllestint en secret i en proposarà una nova edició a Josep M. Cruzet l'any 1953. Tal com s'expressa Salvà en una carta en què explica els detalls de l'edició a Josep Carner, fins resulta fàcil d'interpretar que considerava inferiors les traduccions del seu col·lega: «Hi afegiríem el pròleg d'En Ruyra, que V. sap, i pot-ser re-eixiríem, abans que en Colom no ens aixafés amb la balumba dels seus Mistral que també vol publicar a base de les seves traduccions i de les meves i per això ja ha movilitzat mig Barcelona. Enhorabona que jo res no li pledejo; però em plauria més anar sola i cadascú que tingui el que li pertany.»¹⁰

A Mallorca, el prestigi literari de Salvà era inqüestionable: Miquel Costa i Llobera l'acollí sota el seu mestratge en els anys inicials, Joan Alcover li donà entrada a la seva tertúlia dominical, a la qual assistia quan es trobava a Palma. Únicament Llorenç Villalonga s'atreví a discrepar de l'opinió majoritària, però la seva fòbia no era exclusiva, sinó extensible al conjunt de poetes de l'Escola Mallorquina i amb un rerefons una mica fosc, en què les qüestions ideològiques pesaven més que no pas les estètiques. En general, l'àmbit literari mallorquí d'abans de la guerra, i no solament els seus companys d'escola literària, sinó també altres escriptors posteriors com Rosselló-Pòrcel, Llorenç Moyà, Miquel Gayà, Ernest M. Dethorey, Miquel Dolç, Llompart i Vidal Alcover, entre d'altres, contribuïren també a projectar la imatge de Salvà cap a Catalunya, però sobretot foren Josep Carner i Miquel Ferrà els que avalaren la permanència de Salvà en els cercles literaris catalans. I és precisament en els llargs epistolaris que Salvà manté amb aquests dos autors on es percep d'una manera més directa l'evolució del control de

9. Carta de Guillem Colom a Maria-Antònia Salvà, datada a Palma el 12 de gener de 1928. Conservada a l'Arxiu personal de Guillem Colom.

10. Carta de Maria-Antònia Salvà a Josep Carner, datada a l'Allapassa el 28 d'agost de 1953. Vegeu l'*Epistolari de Josep Carner*, vol. III, Barcelona: Curial, 1997, p. 394.

la imatge que vol projectar d'ella mateixa, i una relaxació evident des d'un rigorós control de la Salvà més jove fins a una total desinhibició en els seus darrers anys, en què expressa amb llibertat absoluta el seu criteri i reafirma, si cal, amb fermesa les seves opinions:

Vinc de llegir el seu llibre *Arbres* i em refermo amb la meua opinió de sempre. Vostè no és per mi un poeta; és el poeta; i l'admirable collita de idees arplegades en totes les seves obres, cosa única. [...]

No n'he parlat amb ningú, no ho necessit per recolzar la meua opinió, però em plauria molt saber què en diuen els nostres d'un aconeixement tan extraordinari.- Gràcies i per molts anys.¹¹

La carta és de 1953, Salvà tenia vuitanta-quatre anys, i al marge de la confiança i l'amistat que l'unia amb Carner, resulta obvi que ha deixat de banda aquella actitud d'anys anteriors que no perseguia altre objectiu que amagar-se i procurar passar desapercebuda.

En aquesta mateixa línia cal interpretar la negativa continuada de Salvà davant les demandes de Ferrà, Carner, Antoni Salvà, Joaquim Folguera i altres crítics catalans perquè escrigui en prosa, perquè faci articles sobre escriptors que coneix, alguna petita ressenya sobre un poemari acabat d'aparèixer, discursos en actes d'homenatge que ella acceptà en comptades ocasions, com el record emocionat del pare Miquel d'Esplugues publicat a la revista *Criterion*,¹² que és més una necessitat personal que no literària, i el significatiu parlament de la presidència dels Jocs Florals de Mallorca de 1935, que Salvà converteix en un homenatge a la llengua.¹³

Molt sovint es troba atordida per les sol·licituds de poetes novells que, a més d'atabalar-la amb gran quantitat d'originals per corregir, li demanen unes lletres a manera de pròleg per ser presentats en el món literari. Una sola vegada acceptà la proposta de prologar una poeta mallorquina, Maria Verger, de la qual destacà les possibilitats, però no sabé estar-se de descobrir-ne també les flaqueses i les mancances en matèria de versificació.¹⁴ Un excés de sinceritat i també un excés de zel són en part el motiu de les seves reiterades negatives davant la prosa i del fet que no es publicués en vida seva el dietari que va escriure durant el viatge de peregrinació

11. Carta de Maria-Antònia Salvà a Josep Carner, datada a Lluçmajor el 13 de novembre de 1953. *Ibidem*, p. 410.

12. Maria-Antònia Salvà, «Guia espiritual» dins *Criterion*, núm. 40-41, juliol-desembre 1935, p. 370-372.

13. Maria-Antònia Salvà, «Parlament dels Jocs Florals de 1935», originalment publicat a *La Nostra Terra*, i recollit al volum *Entre el record i l'enyorança*, Palma de Mallorca: Moll, 1955, p. 149-153.

14. El llibre prologat per Salvà és el primer poemari de Maria Verger, *Clarors matinals*, Barcelona, 1924.

a Terra Santa, publicat pòstumament amb el títol de *Viatge a Orient* (1998), i de lectura deliciosa encara per a un lector del segle XXI. Però els problemes de Salvà amb la prosa es multipliquen sobretot quan el que se li proposa és l'assaig o la crítica, perquè els dubtes quant a l'impacte que poden produir les seves opinions esdevenen una barrera infranquejable que li costà molts anys de superar. Però Salvà sí que opina, i ho fa tot sovint de viva veu en les seves converses, i els seus amics ho saben, i tampoc poden estar-se de reiterar les seves demandes, com fa Maria Verger el 1932 tot enviant-li un qüestionari sobre estètica, sobre la recepció que ha fet la crítica de la seva obra i arrodonint la comanda res més, però res menys, que proposant-li que en faci un «comentari feminista», i Salvà fugint d'estudi, com solia fer en aquestes ocasions, escriu en llapis damunt el mateix qüestionari: «Marieta, no me demani res d'aquestes coses, que jo no hi sé contestar.»¹⁵ Dit d'una altra manera, no em comprometis.

Cap al final de la seva vida és quan s'atreveix a publicar un petit volum de prosa que pretenia ser una mena de memòria literària, on recull alguns dels pocs escrits esparsos en publicacions periòdiques i explica la seva relació amb alguns dels escriptors més significatius de les lletres catalanes, i també alguns records personals i íntims sobre la seva relació amb el paisatge de Mallorca i les seves arrels. Algunes de les opinions que expressa Salvà en el volum *Entre el record i l'enyorança* són prou eloqüents. En recordar l'inoblidable Quadrado, no pot estar-se de dir que la seva prosa és una mica esquerpa i que: «Poeta, quant a la forma, és ben cert que no ho era, i bona prova són els pocs versos que ens deixà [...]»¹⁶ A Antoni M. Alcover s'atreveix a dir-li que és erroni publicar tantes rondalles i que tal vegada «Una edició seleccionada, molt seleccionada, del vast aplec, fóra una delícia.»¹⁷ Tampoc no es pot resistir a deixar per escrit la protesta ferma vers l'Institut d'Estudis Catalans manifestant que: «no puc dissimular la violència que em costà, quan, amb el temps, vaig ésser traductora de *Mireio*, l'haver de sacrificar a honor d'un català més culte, certes paraules i certes modalitats d'aquí, exactes a les de Provença. Prou en capia les raons, però el cor em protestava.»¹⁸ En definitiva, una oberta franquesa que es continua apaivagant amb la crossa de l'eterna *cançoneta del desmenjament* i frases que al·ludeixen a la seva «insignificància», a la seva voluntat d'expressar únicament una opinió personal sense cap mena d'esperit docte o de mostrar les seves intencions: «Res més

15. Vegeu l'epistolari de Maria Verger a Maria-Antònia Salvà publicat a I. GRANJA; N. REAL, *Dona i cultura catalana a Terrassa entre 1923 i 1936: Maria Verger, terrassenca d'adopció*, Ajuntament de Terrassa. Regidoria de la Dona, 1997.

16. Maria-Antònia Salvà, «En Quadrado», dins *Entre el record i l'enyorança, proses i memòries*, Palma de Mallorca: Moll, (1981) 2a, p. 89-97.

17. Maria-Antònia Salvà, «Sobre les *Rondaies mallorquines*», dins *ibidem*, p. 81-83.

18. Maria-Antònia Salvà, «De com pervinguí de traduir Mistral», dins *ibidem*, p. 141-148.

allunyat de mi que voler actuar de crític literari atribuint-me una competència que no tenc.»¹⁹

Quan Salvà aconsegueix deixondir-se i allunyar l'excés de preocupació sobre la recepció que poden tenir les seves opinions en un món literari eminentment masculí, la seva prosa resulta més atractiva i desimbolta. Però on definitivament reïx és en la prosa de ficció, de la qual tenim unes poques mostres, majoritàriament dedicades a records personals, com la petita narració inclosa en el mateix volum de memòries *De com un horabaixa em tancaren al cementeri*, en què l'escriptora recrea una anècdota ocorreguda quan una amiga que passava uns dies amb ella a Lluçmajor li demanà de visitar el cementiri, i de com per distracció seva van ser tancades al poc d'enfosquir. Salvà desplega una sèrie de recursos irònics per provocar les rialles del lector:

[...] ens adonarem, ja de lluny, que les barreres que havíem trobat obertes, eren ben closes. Apressàrem la passa, i quina no seria la nostra esgarrifança, en veure que no tan sols eren closes, sinó tancades en fort!

Debades sempentejarem, però res: tancades amb pany i clau; i el dia que se n'anava, i ni una ànima vivent en tot allò. Ens posarem a cridar, però ni resposta!

[...] Ens acreixia la inquietud el pensar que se'n venia la nit, que a ca-nostra passarien ànsia, i... les darreres que tendrien d'anar-nos a cercar al cementeri. I llavors, que si un cop venia la fosca seguíem cridant, els nostres clams no servirien més que per fer fugir de por la gent que ens poguéu sentir!²⁰

Però sobretot, el que fa Salvà en aquest text és jugar molt conscientment amb la seva imatge, quan proposa un desenllaç en què el lector ha d'imaginar-se la senyora Salvà i la seva amiga saltant la paret d'un cementiri, auxiliades per un pagès i dues dones que passaven per allà i que les ajuden des de l'altra banda de la paret per fer-les baixar per una escala de collir figues que no arriba del tot a dalt de la paret.

En línies generals, Salvà s'allunya de la prosa perquè en certa manera veu en el gènere un compromís ideològic que podia allunyar-la del rígid control de la seva imatge que pretén mantenir, mentre que els escarafalls i les sortides de to que hagué de suportar Víctor Català amb la recepció de *Solitud*, en saber-se que en realitat Víctor era Caterina, o les acusacions de *marisabidillas* que acumulaven les escriptores d'origen galleg Rosalía de Castro, Emilia Pardo Bazán i Concepción Arenal són una

19. Maria-Antònia Salvà, «Sobre les *Rondaies mallorquines*», dins *ibídem*, p. 81.

20. Maria-Antònia Salvà, «De com un horabaixa em tancaren al cementeri», dins *ibídem*, Palma de Mallorca: Moll, (1981) 2a, p. 86.

mostra clara del que ella pretenia evitar.²¹ Tot amb tot, Salvà sabia a bastament que allà on ella excel·lia era en la poesia, i la seva rigorosa exigència personal no li permeté mai d'esplaiar-se amb la prosa com haurien volgut els seus amics.

Durant la postguerra, la poeta de Lluçmajor esdevé un referent de perennitat gràcies a la seva longevitat, i no ho és únicament per als poetes que perduren en actiu després de la desfeta (Carles Riba, López-Picó, Marià Manent, Joan Llongueres, Josep M. Sagarra, etc.), sinó que ho comença a ser també per a poetes novells que, com Rosa Leveroni i Josep Palau i Fabre, comencen una desfilada de visites per casa seva o s'adrecen a ella per demanar-li coses. En el cas tan particular de Palau i Fabre, lluny de treure's de sobre un jove atrevit aprenent de poeta que gosa anomenar-la com «La fada de la literatura», intercanvia amb ell poemes i opinions sobre la situació del moment difícilíssim que travessa la cultura catalana, i també tots dos es temptegen mútuament sobre les respectives opinions literàries. Palau li assenyala els poemes que més li agraden del llibre *El Retorn*, i la seva tria complau l'autora per la coincidència de criteri.²² Tenint en compte l'evolució de Palau i el tarannà tan divers d'aquests dos poetes, pot resultar sorprenent aquest intercanvi, però cal no oblidar l'estat de gràcia poètica que respiren algunes de les composicions de Salvà, i com els seus poemes expressen una comunió total amb el paisatge de la plana de Mallorca, que com destacaren Carner, Miquel Ferrà i Manuel de Montoliu, equipara la poeta de Lluçmajor amb els grans poetes de la seva època.²³ Aquesta essència terrenal i un estat de puresa poètica permanent és, tal vegada, el que fa que encara avui una poeta tan arrelada en la seva tradició esdevingui d'actualitat i continuï essent llegida per poetes d'un tarannà tan allunyat del seu com són Enric Cassases i Perejaume.

21. En general, la prosa no serà un gènere conreat amb llibertat i desimboltura per les autores catalanes fins als anys trenta, quan una nova fornada d'autores preocupades per l'escriptura i per situar-se sense complexos en el complicat panorama literari dels anys trenta, aborden el gènere des de noves perspectives, encara que no sense entrebancs i crítiques (mal)intencionades en la seva recepció, com ens explica N. REAL, *Les novel·listes dels anys trenta: obra narrativa i recepció crítica*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.

22. Vegeu P. ARNAU, «La fada de la literatura i l'aprenent de poeta: epistolari entre Maria-Antònia Salvà i Josep Palau i Fabre», dins *Estudis de llengua i literatura catalanes LIV. Homenatge a Joseph Gulsoy 2*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2007, p. 297-315.

23. A més del pròleg de Carner a l'*Antologia Poètica*, que l'editorial Selecta publicà el 1957, amb la tria dels poemes per part del poeta català, són especialment interessants quant a aquest tema els articles de Miquel Ferrà, «Poesies del pla de l'illa», *Sóller*, (21-5-1927), i Manuel de Montoliu, «El poeta de Mallorca», *Sóller*, (28-7-1934).